

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2019. gada 11.jūnijā Nr.1-8/11

Latvijas Republikas Saeimai
saeima@saeima.lv

Informācijai:
V. E. Valsts prezidentam
Raimondam Vējonim
info@president.lv

Finanšu un kapitāla tirgus komisijai
fktk@fktk.lv

Par grozījumiem Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likumā (292/Lp13)

Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk arī – tiesībsargs) gadu no gada ir aktualizējis jautājumu par patstāvīgo (neatkarīgo) iestāžu nozīmi Latvijā kā demokrātiskā un tiesiskā valstī, t.sk. par šo iestāžu neatkarības garantiju nodrošināšanu. Arī šī gada 15. maijā tiesībsargs sadarbībā ar Latvijas Universitātes Juridisko fakultāti rīkoja ekspertu un neatkarīgo iestāžu publisku diskusiju “Patstāvīgo iestāžu neatkarība v. politiskā griba Satversmes 58.panta kontekstā”¹.

Diskusijas ietvaros vairāki no dalībniekiem pauda bažas un kritiku par pēdējā laikā izpildvaras īstenoto ietekmi uz patstāvīgajām iestādēm. Satraucošas bažas tika paustas par iejaukšanos Finanšu un kapitāla tirgus komisijas (turpmāk arī – FKTK) darbībā. Šajā sakarā ir konstatējams, ka Saeimā lielā steigā jau uz 3. lasījumu tiek virzīts likumprojekts “Grozījumi Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likumā” (292/lp13)².

1. No likumdošanas procesa konstatējams, ka likumprojekts “Grozījumi Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likumā” (292/lp13) pēc vairākām diskusijām Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijā un neskaitāmām redakcijām no likumprojekta autoru (Finanšu ministrijas) puses šobrīd cita starpā paredz izveidot jaunu FKTK pārvaldības modeli, noteikt vienreizēju kompensāciju padomes locekļiem 50% apmērā no viņu gada mēnešalgas, beidzot pildīt amata pienākumus FKTK, kā arī noteikt vienreizēju kompensāciju esošajiem Saeimas ieceltajiem FKTK padomes locekļiem 80% apmērā no viņu gada mēnešalgas, ja līdz 2019.gada 1.augustam viņi atkāpsies no ieņemamā amata.

¹ Publiskās diskusijas tēzes un ieraksts
<http://www.tiesibsargs.lv/news/lv/diskusija-patstavigo-iestazu-neatkariba-v-politiska-griba-satversmes-58-panta-konteksta-pievienota-video-tiesraide>

² <http://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttcategory=292/Lp13>

Iepazīstoties ar likumprojektu “Grozījumi Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likumā” (292/lp13), jāsecina, ka tas būtiski ietekmēs FKTK kā patstāvīgās iestādes darbību un neatkarību. Ņemot vērā to, ka likumprojekts veido precedentu ne tikai FKTK darbībā, bet norāda uz likumdevēja uzdrīkstēšanos steigā mainīt patstāvīgo iestāžu darbības nosacījumus, kas var skart jebkuru no patstāvīgajām iestādēm, tiesībsargs uzskata par nepieciešamu paust savu vērtējumu un vērst Saeimas uzmanību uz plānoto grozījumu nozīmi Latvijas Republikā kā demokrātiskā un tiesiskā valstī.

2. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka par patstāvīgajām valsts iestādēm nodotās kompetences īstenošanu ir atbildīga šo iestāžu vadība, kā arī pati Saeima, kurai, šādu iestādi veidojot, likumā ir jāiestrādā arī precīzs iestādes darbības tiesiskuma nodrošināšanas modelis, kas iestādei ļauj saglabāt savu patstāvību tai piešķirto funkciju īstenošanā³. Augstākā tiesa savā judikatūrā ir atzinusi, ka patstāvīgo iestāžu neatkarība netiek noteikta pašmērķīgi, bet gan atbilstoši tās īstenotajām funkcijām⁴. Līdzīgi no Eiropas Savienības Tiesas prakses izriet, ka patstāvīgu iestāžu pamatdarbības mērķis ir saistāms ar nepieciešamību nodrošināt efektīvu un uzticamu kontroli pār tiesību normu ievērošanu, tādējādi tās ir nepieciešams pasargāt no jebkāda veida ārējas ietekmes⁵.

Patstāvīgo iestāžu atšķirība no Ministru kabinetam padotajām valsts pārvaldes iestādēm ir saistāma ar apstākli, ka to izveidošanas ietvaros jātiek mazinātai politiskajai ietekmei attiecībā uz šo iestāžu darbību. Vienlaikus tās vadībai nepieciešams piešķirt papildu neatkarības garantijas, lai sekmētu patstāvīgajai iestādei atvēlēto funkciju izpildi. Šāda veida pieeja nodrošina, ka patstāvīgās iestādes savā darbībā spēj pilnvērtīgi izpildīt savas funkcijas un īstenot visas nepieciešamās darbības normatīvajos aktos noteikto mērķu sasniegšanai, kas, savukārt, var būt pretrunā ar politisko uzstādījumu vai politiskā vairākuma nostādni konkrēta jautājuma atrisināšanā. Neapšaubāmi, politiskas diskusijas un atšķirīgie viedokļi demokrātiskā tiesiskā valstī ir pašsaprotami un nepieciešami, tomēr būtiski atcerēties, ka šādi politiski viedokļi nedrīkst nonākt pretrunā tiesiskā valstī pastāvošajiem tiesību principiem un pašai demokrātijas būtībai. Tiesiski neizsvērtā iejaukšanās patstāvīgo iestāžu neatkarībā ir pretrunā ar demokrātiskas tiesiskas valsts principu un patstāvīgo iestāžu izveides mērķi.

Atbilstoši Bāzeles banku uzraudzības komitejas⁶ pamatprincipiem politiska iejaukšanās banku uzrauga (FKTK) kā uzraudzības iestādes operacionālajā neatkarībā nav pieļaujama⁷.

3. Šo konstitucionālo atziņu kontekstā vēlos paust divus apsvērumus. Pirmkārt, likumprojekts “Grozījumi Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likumā” (292/lp13) liecina nevis par demokrātiskai tiesiskai valstij piemītošu korektu diskusiju par nepieciešamību mainīt FKTK darbības nosacījumus un meklēt pienācīgu līdzsvaru starp neatkarību un parlamentāro kontroli, bet gan vēlmi atbrīvoties no esošās FKTK padomes.

Šis secinājums izriet no tā, ka esošo Saeimas iecelto FKTK padomes locekļu pilnvaru termiņš beidzas 2022. gadā. Šī brīža Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likuma redakcija

³ Satversmes tiesas 2006.gada 16.oktobra sprieduma lietā Nr.2006-05-01 16.1.punkts, http://www.satv.tiesas.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2006-05-01_Spriedums.pdf

⁴ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2011.gada 26.maija spriedums lietā Nr. A42924309, SKA – 421/2011, 8.punkts. <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/tiesibas-uz-informaciju-un-uz-atbildi-pec-butibas>

⁵ Eiropas Savienības Tiesas 2010. gada 9.marta spriedums lietā Nr. C518/07 25.punkts, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=3FEE19DDCACD64CEF2FF0AC4CD0968F0?text=&docid=79752&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=8437836>

⁶ Bāzeles banku uzraudzības komiteja ir galvenais pasaules standartu noteicējs banku piesardzīgai regulēšanai un nodrošina forumu sadarbībai banku uzraudzības jautājumos. Tās uzdevums ir stiprināt banku regulējumu, uzraudzību un praksi visā pasaulē, lai uzlabotu finanšu stabilitāti. Komitejas dalībnieki ir arī Eiropas Savienība, kuru pārstāv Eiropas Centrālā banka. Sk. <https://www.bis.org/bcbs/about/overview.htm?m=3%7C14%7C573>

⁷ Bank for International Settlements. Basel Committee on Banking Supervision. Core Principles Methodology. 2016, p.7. <https://www.bis.org/publ/bcbs130.pdf>

paredz skaidru kārtību, kādā no amata atbrīvojami FKTK padomes locekļi. Neskatoties uz to, likumprojekts paredz atbrīvot FKTK padomes locekļus no amata jau šogad, turklāt likumprojekta autori bez objektīva pamatojuma piedāvā normas, kas aicina šobrīd esošos Saeimas ieceltos FKTK padomes locekļus atstāt amatu līdz 2019.gada 1.augustam, par to solot kompensāciju 80% apmērā no viņiem noteiktās gada mēnešalgas.

Jāņem vērā, ka Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likums paredz konkrētus priekšnoteikumus FKTK padomes locekļu atbrīvošanai. Šobrīd nav iestājies neviens no minētajiem gadījumiem šo amatpersonu atbrīvošanai no amata. Tāpat sabiedrība nav informēta par FKTK padomes locekļu iespējamajiem pārkāpumiem amata pienākumu izpildē, lai rastos pamats diskusijām par nepieciešamību pirmstermiņa atbrīvošanai. Taču pretēji tam likumprojekta ietvaros tiek iesniegti nepārprotami FKTK padomes vienkāršotai atbrīvošanai paredzēti priekšlikumi.

Tiesībsargs uzskata, ka šāds likumprojekts ne vien pārkāpj Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likumā noteikto autonomijas principu un starptautiskos banku uzraudzības principus par uzraudzības iestāžu neatkarību, bet arī tiesiskuma principu. Šāda rīcība ir uzskatāma par vēršanos pret patstāvīgo iestāžu neatkarību, kas demokrātiskā tiesiskā valstī nav pieļaujama.

Otrkārt, tiesībsarga skatījumā, likumprojekta "Grozījumi Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likumā" (292/lp13) mērķis ir ieviest sistēmu, kas palielina FKTK politisko ietekmēšanu nākotnē, par ko liecina kaut vai likumprojekta priekšlikumos iekļautie FKTK padomes locekļu pirms termiņa atbrīvošanas kritēriji. Tajos ir paredzēta nesamērīgi liela politiķu ietekme. Piemēram, FKTK padomes locekļus nākotnē varēs atbrīvot par reputācijas zaudēšanu, ja to uzskatīs par nepieciešamu 34 Saeimas deputāti. Šobrīd šāda kārtība nepastāv. Diemžēl pienācīgu un objektīvu izvērtējumu šādas kārtības nepieciešamībai tiesībsargs nekonstatē. Likumprojekts tiek izskatīts sasteigti. Tik nopietns jautājums netiek diskutēts ekspertu lokā, bet tiek pieņemts dažos mēnešos, būtiski priekšlikumi, kas prasa nopietnu satversmības izvērtējumu⁸, tiek izskatīti 2. un 3.lasījumā nedēļas laikā.

Pastāvot šādiem nosacījumiem, likumprojektā "Grozījumi Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likumā" (292/lp13) paredzētās izmaiņas, tiesībsarga skatījumā, vērtējamas kā nedemokrātiska un nesamērīga politiskā iejaukšanās FKTK darbā.

Ņemot vērā iepriekš minēto, aicinu Saeimu rūpīgi apsvērt likumprojekta "Grozījumi Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likumā" (292/Lp13) atbilstību patstāvīgo iestāžu neatkarības principiem, un nepieļaut tādu priekšlikumu apstiprināšanu, kas grautu FKTK darbības efektivitātes un neatkarības garantijas.

Ar cieņu

tiesībsargs

J. Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

⁸ Sk. priekšlikumu tabulas uz 3.lasījumu 9. priekšlikumu un Saeimas Juridiskā biroja komentāru, <http://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/F1591B7CDD36A376C2258411002ABB3D?OpenDocument>